

Проучвател Тунджай БЮЛБЮЛ

(Университет “Гази” – Анкара, Турция)

**ДИВАНСКИ ПОЕТИ, РОДЕНИ В ЗНАЧИМИТЕ КУЛТУРНИ
ЦЕНТРОВЕ МАНАСТИР (БИТОЛЯ) И ЮСКЮП (СКОПИЕ)**

Res. Spec. Tuncay BÜLBÜL

(“Gazi” University of Ankara, Turkey) –

**DIVAN POETS BORN IN THE IMPORTANT CULTURAL
CENTRES MANASTIR (BITOLYA) AND ÜSKÜP (SKOPIE)**

The contributions made for the Ottoman culture and civilization by scientists and poets who were grown in Balkans have been very important for science and literature history.

Manastır ise important places for the fact that there were many divan poets in that Balkan geography. Celal Bey, Firdevsi, Hafız, Haveri, İyani, Kâtibi, Keşfi, Mehmed, Merdi, Sabayi were the poets born in Monastery.

With this announcement our aim is to focus on the function of these region and their importance by giving information about these poets.

Key words: Monastery, Ottoman Poetry, Culture, Balkans.

Divan edebiyatı (klasik Türk edebiyatı) Türk kültürünü oluşturan önemli unsurlardan biridir. Türklerin İslam medeniyeti dairesine girmelerinden sonra teşekkül etmeye başlayan bu edebiyat, varlığını 20. yüzyılın başlarına kadar devam ettirmiştir. Yüzyıllar süren bu uzun zaman içerisinde özellikle 16. yüzyılın ortalarından itibaren divan edebiyatının başarılı örnekleri verilmeye başlanmıştır.

16. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin fetihlerle hızla sınırlarını genişlettiği ve güçlendiği dönemdir. Siyasî, ekonomik ve sosyal alandaki gelişme ve hareketlilik tabii bir seyir ile edebiyata da yansımıştır. Böylece divan edebiyatının başarılı şairleri bu yüzyıldan itibaren yetişmeye başlamıştır.

Balkanlarda 14. yüzyılda başlayan fetih hareketleri 15. ve 16. yüzyılda da artarak devam etmiştir. Fethedilen Balkan topraklarında ardı ardına kültür merkezleri dediğimiz şehirler oluşur. Bir şehre kültür merkezi denebilmesi için pek çok etken mevcuttur. Bu etkenlerden biri de şehrin yetiştirdiği şair sayısıdır. *“Osmanlı kültür coğrafyasına şöyle bir göz atacak olursak edebiyat tarihimize katkıda bulunan şairlerin büyük bir bölümünün de Balkanlardaki şehirlerde doğduğu görülecektir. Bir başka ifade ile Osmanlı devletinin şair kadrosunun önemli bir bölümünü Rumeli yetiştiriyordu dense, mübalağa edilmiş olmaz.”* (İsen, 1997: 515). Balkan coğrafyasında doğmuş şairlerin dağılımına bakıldığında Mustafa İsen'in, bu tespitinin yerinde olduğu görülecektir. Şair tezkirelerinde doğum yerleri verilen 1553 şairden 157 tanesi Balkan şehirlerinde doğmuştur (İsen, 1997: 70). Bu, toplam sayının % 10,109'una tekabül etmektedir. Osmanlı devletinin coğrafi

sınırlarının genişliği göz önüne alındığında % 10'luk oranın bu dilim içerisinde oldukça büyük bir pay olduğu görülecektir.

Balkan coğrafyasının edip ve şair kaynağı olduğunu 16. yüzyılın önemli şair tezkiresi yazarlarından Âşık Çelebi şöyle anlatır: “*Rivayet olunur ki Prizren’de oğlan doğsa adından akdem mahlas korlar. Yenice’de doğan oğlan baba diyecek vakit Farisi söyler, Priştine’de oğlan doğsa diviti belinde doğar, derler. Binaen ala zalik Prizren şair menbat, Yenice Farisi ocağı, Priştine kâtip yatağıdır.*” (Kılıç, 1994: 482). Âşık Çelebi’nin çağlar önce yaptığı bu tespit Balkanların Türk edebiyatı için önemini ortaya koyan önemli bir göstergedir.

Balkan toprakları içerisinde bugünkü Makedonya sınırlarında yer alan şehirlerin yetiştirdikleri şairlerle divan şiirine olan katkıları azımsanmayacak derecededir. Debre, Drama, Gevgili, İştîp, Kalkandelen, Üsküp ve Manastır Türk edebiyatının önemli şair kaynaklarıdır. Bunlar içerisinde özellikle Üsküp ve Manastır birer kültür merkezi olmaları hasebiyle dikkat çekicidir (İsen, 1997: 131). Bu bildiride Manastır doğumlu şairler ele alınarak şehrin bir kültür merkezi olduğu vurgulanacaktır.

Bugün Bitola adıyla anılan Manastır, Perister Dağı eteğinde, deniz seviyesinden 610 m yükseklikte, Drahor Çayı kenarında kurulmuş bir şehirdir. Adını Roma dönemi manastır kalıntılarında alan şehir, 1382 yılında Sultan I. Murat döneminde Timurtaş Bey tarafından Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir. Evliya Çelebi’ye göre, Manastır, o dönemde 3,000 hane, 20 mahalle, 900 dükkân, 40 kahvehane, 9 medrese, 70 mescit ve camiden oluşmaktadır (Çevik, 1996: 394–395). Rumeli eyaletine bağlı bir sancak merkezi olarak kullanılan şehir, Balkanların dağlık bölgelerine yapılan seferlerde, müstahkem bir üs olarak kullanılmıştır. Tanzimat Fermanı’nın ilanından sonra, Makedonya’yı oluşturan üç vilayetten (Vilayet-i Selase) birisi olan Manastır, aynı zamanda Üçüncü Ordu’nun da merkezi yapılmıştır. Balkan Savaşlarında (1912 yılında) Türk hâkimiyetinden çıkan Manastır 530 yıl Osmanlı idaresinde kalmıştır (Marçais, 2001: 274; Tuğlacı, 1985: 372; Ahmet Rifat, 2004: 20).

Âşık Çelebi’nin “şu’ara vü zurefâ ocağı” olarak nitelediği Manastır, Osmanlı Devleti döneminde önemli bir kültür merkezidir (Kılıç, 1994: 907). Şair tezkirelerine girmiş Manastır doğumlu 26 şair bulunmaktadır. Bunlar; Celâl Bey (Celâlî), Cîvânî, Dânişî, Fâ’ik, Feyzî, Hâfîz, Hasan, İyânî, Kâtîbî, Kemaleddin, Keşfî, Mehmed, Merdî, Mehmed Rif’at Bey, Sabâyî, Sâfî, Sâmi, Sezâyî, Sinân, Vâhyî, Vezni ve Zuhûrî’dir.

CELÂL BEY (Celâlî): Asıl adı Yahya-zade Enderûnî Hüseyin’dir. İstanbul’a ilk geldiğinde zamanın Rumeli defterdarı İskender Çelebi’nin hizmetine girdi. İskender Çelebi’nin öz oğlu gibi sevdiği şair Âşık Çelebi ile arkadaşlık etmiş ve bu arada devrin şairlerinin uğrak yeri olan Zâtî’nin remmâl dükkânına da devam etmiştir. Bir müddet sonra Halep, Şam ve Arabistan’ı kapsayan bir seyahate çıkmış, bu arada Hama’da sancak beyi olan Cafer Bey’le yakınlık kurup onun kızıyla evlenmiştir. Cafer Bey’in, Şehzade II. Selim’in lalahlığına getirilmesi üzerine onunla birlikte gidip şehzadenin maiyetine girmiştir. II. Selim’in padişah olmasından sonra Anadolu tımarları defterdarlığına getirilmiş fakat bazı devlet erkânıyla geçinemediği için İstanbul’dan uzaklaştırılmak gayesiyle Şam beylerbeyliğine atanmıştır. Görev yerine gitmeden önce memleketi Manastır’ı ziyaret etmek istemiş, ancak giderken yolda ölmüştür (982/1574).

Şairin tasavvuf etkisiyle söylediği şiirler tezkireciler tarafından pek beğenilmezken diğer şiirleri güzel bulunur. Sa'd u Sa'id adında bir kitabı, Şerh-i Avâmil adında manzum bir eseri, bir aruz risalesi, Hüsn-i Yusuf adında başka bir risalesi ve divanı vardır.

Kaynaklar: A: s. 119, AÇ: s. 226, HÇ: s. 260, KA: s. 298, TN: s. 150, OM: c II, s.124, İS: s. 84.

CİVÂNÎ: İlmiye sınıfından bir şairdir, kadılık yapmıştır. Şiirleri kaynaklarca merdane ve hoş bulunur. Manastırdandır.

Kaynaklar: S: s. 212, TN: s. 164.

DÂNIŞÎ: Dânişî Ahmed Efendi, ilmiye sınıfından bir şairdir. İyi derecede Arapça ve Farsça bilen Danişî, Manastırlıdır. Eğitimini İstanbul'da tamamladıktan sonra memleketi olan Manastır'a dönmüş 1898 yılında vefat etmiş olup Manastır'da medfundur. Tahlilât-ı Lugaviyye ve Tercüme-i Makamât-ı Harirî, Şerh-i Divân-ı Sultan Selim-i Evvel, Mecmu'a-yı Kavâ'id-i Farisiyye ve Divançe'si vardır.

Kaynaklar: TN: s. 272, OM: c 1, s. 310.

FÂ'İK: Sâlih Fâ'ik Bey adıyla tanınır. Manastırlı, Haseki Hacı Ahmed Bey'in oğludur. Sinop mutasarrıflığı yapmış, 1889 yılında vefat etmiştir. Rumelihisarı kabristanında medfundur.

Kaynaklar: TN: s. 744.

FEYZÎ: Şakacı bir tabiata sahip olan şair, İsa Beg adında bir sipahi ile arkadaşlık etmiştir. Bir müddet sonra ondan ayrılarak bazen Manastır'da muallimlik, bazen de Rumeli'nin çeşitli şehirlerinde hatiplik yapmıştır. Mitroviçe adındaki bir kasabada bulunduğu sırada bir gece içkiden sızmış ve bu esnada çıkan yangında ölmüştür.

Ali Koç Baba'nın türbedarı olan Işık Dede adındaki bir pirin zaviyesini ziyaret eden Feyzî, Ali Koç Baba'ya bir murabba yazıp bunu zaviyenin duvarına asmıştır. Âşık Çelebi, şairin bir şehir-engizi olduğunu söylemekle birlikte şehir-engizin neresi için yazıldığı ile ilgili bir bilgi vermemiştir.

Kaynaklar: AÇ: s. 699, KA: s. 259, İS: s. 146, TN: s. 812.

HÂFİZ: Manastırlı Mevlevî şairlerdendir (ö. 1803). Asıl adı Ebubekir olan şair, vezirlik görevinde bulunan makam ve mal sahibi biri iken Mevlana'nın cezbesine kapılarak Mevlevîliğe intisap eder. Mevlevî şairleri konu edinen Esrar Dede Tezkiresi'nde şairliğinden çok da beğeniyle bahsedilmeyip sözleri manasız bulunur.

Kaynaklar: TN: s. 153, ED: s. 131.

HASAN: Hasan bin Ali, Manastırlı, kadı, 4. Murad devri şairlerindir. Arapçadan tercüme ettiği Hadis-i Erba'in şerhi ile Fırak-name isimli seri vardır.

Kaynaklar: TN: s. 195; OM: C 2, s. 385

İYÂNÎ: Asıl adı Süleyman olan şair Molla Çelebi'den mülazım olmuş, ancak her hangi bir görev alamadan ölmüştür. Sultan I. Ahmed devri şairlerindedir. Hoş sohbet bir kişiliği olan İyânî'nin şiirleri tezkireciler tarafından beğenilmiştir.

Kaynaklar: AÇ: s. 621, HÇ: 741, TN: s. 715.

KÂTİBÎ: Hadım Sinan Paşa'nın divan kâtibi olan Hasan Efendi, Manastır doğumludur. Zeki ve dürüst bir kişi olmasının yanı sıra tarih söylemedeki ustalığıyla da tanınır.

Kaynaklar: TN: s. 835, S: s. 207, HÇ: s. 850.

KEMÂLEDDİN: Ahmed Kemaleddin Peri Dede Bey, Kerbela mutasarrıfı Ali Rıza Paşa'nın oğludur. Mevleviliğe intisap etmiş, Seferihisar kaymakamlığı yapmış bir şairdir. 1864 tarihinde Manastır'da doğdu. 1927'de yine Manastır'da vefat etti. Yenikapı Mevlevihanesi civarında Dede haziresinde medfundur.

Kaynaklar: TN: s. 865

KEŞFÎ: Asıl adı Mustafa Keşfi Efendi'dir. Sultan I. Ahmed devrinde vefat etmiştir.

Kaynaklar: TN: s. 855.

MEHMED: İsmi mahlas olarak kullanan Mehmed Efendi Manastırlı bir diğer şairdir. Kahire kadısı Mahmud Çelebi'den mülâzım olmuştur. Defterdarlık görevinde bulunmuştur.

Kaynaklar: TN: s. 923, HÇ: s. 919.

MERDÎ: Danişmentlik, mülâzımlık ve kadılık görevlerinde bulunmuştur. Sultan III. Mehmet devrinde ölmüştür. Hasan Çelebi "hoş-âyende ebyât"ının olduğunu ifade eder.

Kaynaklar: HÇ: s. 935, TN: s. 951, İS: s. 284.

MEHMED RİF'AT BEY: Alay kâtibi Reşid Efendi'nin oğludur. Erkân-ı harbiye kaymakamlığı yapan şair 1850 tarihinde Manastır'da doğmuş, 1907'de vefat etmiştir. Halep'de medfundur.

Kaynaklar: TN: s. 361.

SABÂYÎ: Savaşta üstün başarı gösteren yabancıların ve yeni Müslümanların dâhil olduğu gurebâ bölüğündendir. Ahdî şairin şiirinin "selîs", elfâzının "nefis" olduğunu beyan eder. Çağatay Türkçesine ve Farsçaya oldukça hâkimdir.

Kaynaklar: A: s. 388, TN: s. 541, İS: s. 398.

SÂFÎ: Asıl adı Murtaza Safi Efendi'dir. Manastır'da müftülük yapmış, ilmiye sınıfından bir şairdir. Şiir ve inşada ün yapacak derecede yeteneklidir. 1763 tarihinde hayatta olduğu kaynaklar tarafından belirtilmektedir.

Kaynaklar: TN: s. 538, R: s. 179.

SÂMÎ: Ahdî'nin "Rüstem-i şu'arâ" olarak tavsif ettiği şairin asıl adı Hüссâm'dır. 990 (1574) yılında, Kars defterdarı olan Kara Hoca adında birisiyle Kars'a gelerek Osmanlı-İran savaşlarına katılmıştır. Kara Hoca'nın bu savaşlarda ölmesinden sonra Erivan ve Nahçıvan'a geçerek Hızır Paşa'ya intisap etmiş, onun kapı kethüdası olmuştur. Daha sonra da Bağdat'a gidip kethüdalık makamına getirilen Sâmî, dönemin pek çok şairine nazire söylemiştir.

Kaynaklar: A: s. 349, TN: s. 413, İS: s. 425.

SEZÂYÎ: Sultan I. Mahmud dönemi¹ şairlerinden olan Sezâyî teşrifatçı İzzî Efendi'nin eniştesi olarak tanınmıştır. Övülmeye değer şiirleri vardır.

Kaynaklar: R: s. 161, TN: s. 427, İS: s. 443.

SİNÂN: Muallim-zade'den mülazım olmuştur. Rumeli'de kadılık görevinde bulunmuştur. Yusuf u Züleyha mesnevisi vardır.

Kaynaklar: İS: s. 448, KAL: C 4, s. 2634, HÇ: s. 510.

VAHYÎ: Açık Kadioğlu Mustafa Vahyî Efendi'dir. Kesriyye kadılığı yapmıştır. Hasan Çelebi ve Beyanî, şairin, Haverî İlmî Efendi'nin yeğeni, diğer kaynaklar ise kardeşi olduğu konusunda birleşirler. Çağdaşı şairler arasında yeteneği ile ön plana çıkmış, danışmentlik yapmıştır. Aşık Çelebi'ye göre, önceleri iyi ahlakıyla tanınmasına rağmen, kadı olduğunda bu makamdan ötürü bencilleşip kibir sahibi olmuştur. Anlaşmazlık yaşadığı arkadaşlarına karşı öfke ve nefretle hareket etmiştir. Ancak aldığı bu âhlardan olsa gerek evinde bir yangın çıkmış ve şiirleri bu yangında yok olmuştur. 1542 tarihinde vefat etmiştir. Zaman zaman iyi şiir söylese de kaleminden, coşkunluğu olmayan, soğuk nazımlar da çıkmıştır. İnşası çok başarılı değildir.

Kaynaklar: TN: s. 1159, AÇ: s. 275, HÇ: s. 1095.

VEZNÎ: Asıl adı Abdülkerim olan şair, ilk olarak babasından ders almıştır. Babasının ölümünden sonra oldukça sıkıntılı dönemler geçirmiştir. Daha sonra tezkireci Hasan Çelebi'nin, Kesriyye kadısı olan kardeşine naib olmuş, 986/1578 tarihinde vefat etmiştir.

Kaynaklar: HÇ: s. 1096, İS: s. 529.

ZUHÛRÎ: Tülbend-zade Zuhûrî Mehmed Efendi'dir. Sultan III. Murad devri şairlerindedir. Kemal Paşazade'den mülazım oldu. Kırk akçe yevmiye ile kadılıklarda bulunmuş, aynı zamanda hattatlık yapmıştır. Manastır'da vefat eden Zuhûrî, kudretli şairlerden biri olarak anılır.

Kaynaklar: KA: C 4, s. 3034, L: 379, HÇ: s. 609, AÇ: s. 907.

SONUÇ

	ŞAİR	YAŞADIĞI YÜZYIL ¹	MESLEĞİ / SINIFI
1	Celâl Bey (Celâlî)	16. Yüzyıl	Bürokrat
2	Civânî	16. Yüzyıl	İlmiye
3	Dânişî	19. Yüzyıl	İlmiye
4	Fâ'ik	19. Yüzyıl	Bürokrat
5	Feyzî	16. Yüzyıl	İmam-Hatip
6	Hâfız	19. Yüzyıl	Vezir
7	Hasan	17. Yüzyıl	Kadı
8	Iyânî	17. Yüzyıl	Mülazım

9	Kâtibî	16. Yüzyıl	Divan Kâtibi
10	Kemâleddin	20. Yüzyıl	Mutasarrıf
11	Keşfi	17. Yüzyıl	-
12	Mehmed	16. Yüzyıl	Defterdar
13	Merdî	16. Yüzyıl	Kadı
14	Mehmed Rifat Bey	20. Yüzyıl	Kaymakam
15	Sabâyî	16. Yüzyıl	Asker
16	Sâfi	18. Yüzyıl	Müftü
17	Sâmî	16. Yüzyıl	Asker ve Kethüda
18	Sezâyî	18. Yüzyıl	-
19	Sinân	16. Yüzyıl	Kadı
20	Vahyî	16. Yüzyıl	Kadı
21	Veznî	16. Yüzyıl	Mülazım
22	Zuhûrî	16. Yüzyıl	Kadı

Bu bildiriye, tespit edebildiğimiz, Manastır doğumlu 22 şairi ele aldık. Bunların 13'ü 16. yüzyıl'da, 3'ü 17. yüzyılda, 2'si 18. yüzyılda, 3'ü 19. yüzyılda, 2'si 20. yüzyılda yaşamıştır. 16. yüzyıl, Osmanlı Türk edebiyatının klasik dönemidir. Bu yüzyılda Osmanlı edebiyatının genelinde oluşan bu durumu Manastır'da da gözlemek mümkündür. 17. yüzyıla gelindiğinde klasik Türk edebiyatının gelişmeye devam etmesine karşın Balkan coğrafyasında ve tabii ki Manastır'da yetişen şair sayısının birden azalması ilgi çekicidir. 16. yüzyılda 12 şair yetiştiren Manastır 17. yüzyılda sadece 3 şair yetiştirebilmiştir. Bu da % 75'lik bir azalmaya tekabül etmektedir. Diğer taraftan Manastır'ın, 20. yüzyıla kadar şair yetiştirmeye devam etmesi bu şehrin geçmiş yüzyıllarda sağlam bir kültürel zemin oluşturduğunun ve bu özelliğini kısmen de olsa devam ettirdiğinin bir göstergesidir.

Manastırlı şairlerin meslek tercihlerine bakıldığında 11'i ilmiye sınıfından, 5'i bürokrat, 2'si asker, 1'i kâtip, 1'i vezir, 2'sinin de mesleğinin belli olmadığı görülür. Bu meslekî dağılımda şairlerin % 50'si ilmiye sınıfındandır. Bu, Osmanlı divan şairlerinin genel meslek tercihleriyle de örtüşmektedir (İsen, 1997: 221-229). İلميye sınıfını oluşturan meslekler arasında kadılık, danışmentlik ve müderrislik yer almaktadır. Bu meslekleri icra edebilmek için düzenli bir medrese eğitime ihtiyaç vardır. Bu da bize Manastır doğumlu şairlerin düzenli bir eğitim alma eğiliminde olduklarını gösterir.

Osmanlı şehirlerinin yetiştirdiği şairler üzerine yapılan çalışmalarda Manastır 17 şairle 21. sırada yer almakta idi (İsen, 1997: 70). Bu çalışmamızda biz, Manastırlı 22 şair tespit ettik. Böylelikle Manastır, yetiştirdiği şairler açısından Osmanlı şehirleri içerisinde 13. sıraya yükselmiştir.

530 sene Osmanlı hâkimiyetinde kalan Balkan topraklarının bu süre zarfında Türk kültür ve medeniyetine önemli katkıları olmuştur. Bu katkıyı sadece divan şairi boyutunda bile görmek mümkündür. Yaptığımız bu çalışma bize, Manastır'ın, özellikle 16. yüzyılda Balkanlarda önemli bir kültür merkezi olduğunu göstermiştir.

KISALTMALAR

- A:** Ahdî Tezkiresi: Gülşen-i Şu'arâ
AÇ: Âşık Çelebi Tezkiresi: Meşa'irü'ş-şu'arâ
ED: Esrar Dede Tezkiresi
HÇ: Hasan Çelebi Tezkiresi: Tezkiretü'ş-şu'arâ
İS: Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü
KA: Kühü'l-ahbar
L: Latîfî Tezkiresi
OM: Osmanlı Müellifleri
R: Râmiz Tezkiresi: Âdâb-ı Zurefâ
S: Sehî Beg Tezkiresi
TN: Tuhfe-i Nailî

¹ Tuhfe-i Nailî'de Sezâyî'nin, III. Mustafa dönemi şairlerinden olduğu belirtilmektedir. Fakat bu bilgi doğru değildir.

² Ölüm ve doğum tarihi belli olmayan şairler için ilk defa biyografisinin yer aldığı tezkirenin yazıldığı yüzyıl dikkate alınmıştır.

KAYNAKLAR

- Ahmet Rifat.** Lugat-ı Tarihiye ve Coğrafiyye (Tıpkıbasım). Ankara, 2004.
Bursalı Mehmed Tahir. Osmanlı Müellifleri. Ankara, 2000.
Canım, Rıdvan. Latîfî, Tezkiretü'ş-şu'arâ ve Tabsiretü'n-nuzamâ (İnceleme-Metin). Ankara, 2000.
Çevik, Mümin. Evliya Çelebi Seyahatnamesi. İstanbul, 1996.
Erdem, Sadık. Râmiz ve Âdâb-ı Zurefâsı-İnceleme-Tenkidli Metin-İndeks-Sözlük. Ankara, 1994.
Eyduran, Aysun. Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü'ş-şu'arâ (İnceleme-Tenkitli Metin). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.
Genç, İlhan. Esrar Dede, Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye. Ankara, 2000.

- İpekten, Haluk-İsen, Mustafa-Toparlı, Recep-Okçu, Naci-Karabey, Turgut.** Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü. Ankara, 1988.
- İsen, Mustafa.** Kühü'l-ahbar'ın Tezkire Kısmı. Ankara, 1994.
- İsen, Mustafa.** Ötelerden Bir Ses. Ankara, 1997.
- İsen, Mustafa.** Sehî Bey Tezkiresi, Heşt-Behişt. Ankara, 1998.
- Kiliç, Filiz.** Meşâ'irü'ş-şu'arâ (İnceleme-Tenkitli Metin). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.
- Marçais, Georges.** "Manastır". İslam Ansiklopedisi. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2001.
- Solmaz, Süleyman.** Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı (İnceleme-Metin). Ankara, 2005.
- Şemseddin, Sami.** Kâmûsu'l-a'lâm (Tıpkıbasım). Ankara, 1996.
- Tuğlaci, Pars.** Osmanlı Şehirleri. İstanbul, 1985.
- Tuman, Nail.** Tuhfe-i Nailî, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri. Ankara, 2001.